

การพัฒนาสมุนไพร

รศ.ดร.ภญ.พณีย์ ศิริสะอาด

ปัจจุบัน ประชากรโลก ต่างหันมานิยมใช้สมุนไพร ในการดูแลสุขภาพ สำหรับในสมุนไพรถูกแปรรูปมาใช้ ทั้งในรูปแบบ ยาสมุนไพร อาหาร อาหารเสริม เครื่องดื่ม ในลักษณะ น้ำดื่มสมุนไพร และ ลักษณะผงที่ใช้ชง บรรจุเป็นซอง หรือเป็นกล่องที่ใช้ตักชงหรือต้มรับประทาน นอกจากนี้ สมุนไพรยังนิยมใช้เป็นส่วนสำคัญ เพื่อเพิ่มคุณค่า และมูลค่าในผลิตภัณฑ์เครื่องสำอาง การผลิตรูปแบบต่าง ๆ ที่ใช้สมุนไพร หากเพื่อให้เข้าสู่การใช้ในระดับกว้าง ขยายพื้นที่ จากระดับในชุมชน และ หมู่บ้าน จำเป็นต้องมีการกำหนดคุณสมบัติ หรือ มาตรฐานการผลิต ผลิตภัณฑ์เหล่านั้น การใช้มาตรฐานกำกับเบื้องต้น ช่วยในด้านการดูแลด้านสุขอนามัย ผู้ผลิต การผลิต การปนเปื้อน ลักษณะสี กลิ่น รส เพื่อให้สินค้ามีลักษณะที่ปลอดภัยต่อผู้บริโภค เช่นมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นต้น การได้รับการรับรองมาตรฐานชุมชน ทำให้ผู้ใช้ มีความมั่นใจในด้านการใช้ผลิตภัณฑ์นั้นในระดับหนึ่ง

การรับรองขอรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ในผลิตภัณฑ์สมุนไพรบางชนิด ที่ลักษณะการใช้ดูแลสุขภาพ (ไม่จดทะเบียนเป็นยา) หากต้องการนำมาขาย เพื่ออธิบายประโยชน์ที่เจาะจง หรือสรรพคุณที่ไม่ได้มีกำหนดในตำรับยาดั้งเดิม หรือไม่เป็นยาสมุนไพรที่มีการใช้มานาน (จำเป็นต้องจดทะเบียนเป็นยา) เช่น อยากจะเพิ่มสรรพคุณการใช้ให้หลากหลาย เพื่อเพิ่มข้อบ่งชี้ในการใช้ เช่น ใช้ในการรักษามะเร็ง หรือโรคเรื้อรังบางโรค เช่นเดียวกับยานั้น จะมีประเด็นที่เกี่ยวข้องหลากหลายเช่นมีสารใดที่มีข้อพิสูจน์ว่าใช้ได้โรคนั้น มีงานวิจัยมากน้อยเพียงใด การวิจัย เป็นการวิจัยที่เป็นมาตรฐานหรือไม่ ใช้วัตถุดิบพืช สายพันธุ์เดียวกันหรือไม่ มีการควบคุมวัตถุดิบตั้งต้นหรือไม่ สารที่ออกฤทธิ์ เป็นสารใด หรือเป็นสารกลุ่มใด เป็นต้น

มาตรฐานไทยเภสัชตำรับ (Thai Herbal Pharmacopoeia) สำหรับยาสมุนไพร เป็นมาตรฐานที่กำหนดคุณภาพยาไทย มากกว่า มาตรฐาน มผช. ซึ่งกำหนดวิธีการผลิตมากกว่า และ ไม่เน้นสารสำคัญ หรือวิธีการเก็บสมุนไพรมาใช้เป็นยา หากจะผลิตตามมาตรฐาน มผช. ก็ไม่ผิดอะไร เพียงแต่การจะนำไปใช้ผลิต ในเชิงดูแลสุขภาพ ควรใช้วิธีการควบคุมคุณภาพวัตถุดิบเสียก่อน มิฉะนั้น อาจพบว่าการผลิตแต่ละครั้งนั้น ได้คุณภาพไม่เท่ากัน เช่น รสชาติ สี ความเผ็ด และการใช้ประโยชน์ ได้ไม่เท่ากัน เป็นต้น ยกตัวอย่างเครื่องดื่มตรีผลา ซึ่งอาจเห็นได้ชัด ในด้านการเก็บวัตถุดิบไว้นานเกินไปก่อนผลิต คุณภาพของวัตถุดิบเป็นต้น ล้วนมีผลต่อคุณภาพของน้ำดื่มที่ผลิตได้ สิ่งเหล่านี้ มผช. ไม่ได้กำหนด

ตัวอย่างการควบคุมมาตรฐานตาม ไทยเภสัชตำรับนั้น เช่นการตรวจสอบการปรากฏของสารองค์ประกอบ หรือ TLC (Thin layer Chromatographyของพืช) หรือ การหาค่าสารสกัดแห้ง หลังสกัดด้วยตัวทำละลายชนิดต่างกัน นอกจากนี้ ตำรับยาไทย ที่มีสมุนไพรหลายชนิด ก็อาจจะต้องหาว่ามีสารที่บ่งชี้ ซึ่งอาจไม่ใช่สารออกฤทธิ์ที่สำคัญในแต่ละชนิด ที่จะปรากฏในทุกครั้งที่สกัดออกมาหรือไม่ โดยหากไทยเภสัชตำรับ กำหนดไว้ ก็จะสามารถเปรียบเทียบกับสมุนไพรที่เป็นมาตรฐานได้ การควบคุมมาตรฐานก่อนการผลิต จึงมีความสำคัญ ที่จะทำให้ผลิตภัณฑ์มีความคงที่ เป็นความยั่งยืนอย่างหนึ่งที่จะคงความหมายของการใช้สมุนไพรให้เป็นของไทยสืบไป

ปรึกษาเรื่องสมุนไพร/ภูมิปัญญาเพื่อสุขภาพได้ที่

คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

e-mail:pharpost@gmail.com

www.pharmacy.cmu.ac.th